

Nr 116.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län; given Stockholms slott den 5 mars 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

I skrivelser den 7 juli 1941 och den 10 januari 1942 har O. Emil Alm, Bjärme, Fåker, såsom representant för styrelsen för föreningen Bjärme andelsladugård u. p. a. hemställt om ett statsbidrag om förslagsvis 75,000 kronor för anskaffande av en för föreningens verksamhet erforderlig fastighet samt för uppförande av ladugård med utrustning m. m.

Över framställningen ha yttranden avgivits den 24 och 26 februari 1942 samt den 1 mars 1943 av ladugårdsbyggnadssakkunniga, den 2 mars 1942 av egnahemsstyrelsen, den 6 mars 1942 av statskontoret, den 19 i sistnämnda månad av lantbruksstyrelsen samt den 30 april 1942 av hushållningssällskapets i Jämtlands län förvaltningsutskott. Ladugårdsbyggnadssakkunniga ha vid sitt utlåtande fogat en promemoria med förslag till ladugårdsbyggnad för

föreningen. Den 4 december 1941 har sammanträde hållits med representanter för egnahemsstyrelsen, ladugårdsbyggnadsakkunniga samt egnahemsnämnden och hushållningssällskapet i Jämtlands län.

Av handlingarna i ärendet framgår att syftet med framställningen är följande.

Elva jordägare i Bjärme, Näs socken, Jämtlands län, som äga sammanlagt 91 hektar odlad jord och 644 hektar övrig mark, huvudsakligen skogsmark, avse att bilda en ladugårdsförening i syfte att få till stånd en gemensam större ladugårdsenhet i stället för att ombygga eller komplettera nu befintliga ekonomibygnader. Intressenternas nuvarande ekonomibygnader äro i sådant skick, att de inom ungefär tio år behöva helt nybyggas eller i varje fall undergå betydande reparationer. Med hänsyn till de otillfredsställande hygieniska förhållandena i djurstallarna i fråga om fuktighet, ventilation m. m. har möjligheten att upprätthålla en hög produktion på djuren i dessa ladugårdar ansetts liten. Kostnaden för ombyggnad eller renovering av samtliga 11 ladugårdar beräknas uppgå till betydligt större belopp än vad som erfordras för uppförande av en gemensam ladugård med erforderliga administrationsbyggnader. Den planerade anordningen innebär vidare, att intressenternas kor inköpas av föreningen, varigenom de särskilda jordbruken individuellt skulle bli kreaturslösa med undantag för hästar och en del smådjur m. m. Någon gemensamhet i fråga om brukningen av de olika fastigheterna i andra avseenden än beträffande ladugårdsskötseln och betet åsyftas icke. Genom en centralisering av ladugårdsdriften beräknas arbetsförhållandena å de enskilda brukningsdelarna skola bli mindre tyngande och trivseln därmed också ökas. Den genom anläggande av gemensamhetsladugård frigjorda arbetskraften avses kunna användas inom andra grenar av lantushållningen, såsom för grönsaksodling och rotfruktsodling ävensom, för den manliga arbetskraften, i skogsbruket. Företaget avses skola drivas som ekonomisk förening.

Förenämnda förening har enligt för densamma den 14 december 1940 antagna stadgar till ändamål att för sina medlemmars räkning bedriva boskapskötsel samt annan i samband därmed stående verksamhet. Varje insats lyder å 100 kronor och varje medlem skall inneha minst en insats samt därest han äger eller brukar odlad jord minst en insats för varje hektar åker varöver han förfogar. Uppsägning av medlemskap får ske tidigast två år efter inträdet i föreningen. Medlem i föreningen skall äga rätt att till föreningen leverera all från innehavd jord erhållen gröda samt skall förbinda sig att till föreningen mot på orten gällande pris försälja 75 procent av den foderskörd som växt på innehavd odlad jord. Som betalning härför erhåller han vid slutet av varje kalendermånad 10 procent av värdet av foder eller säd eller andra produkter, som han önskar leverera till föreningen, dock ej mer än som motsvarar fulljord leverans. Föreningens styrelse äger rätt att, om så erfordras, företaga jämkning beträffande viss leverans eller utbetalning. Under alla förhållanden gäller, att en tiondel av medlem tillkommande likvid för leveranser överföres till hans insatskonto, till dess att hans tillgodohavande å detta uppgår till det belopp, varmed medlemmen i fråga minst är skyldig deltaga i föreningen. All prissättning skall ske med hänsyn till produktens fodervärde. Inköp och försäljning till andra än föreningsmedlemmar må ske i den ut-

sträckning och på de villkor, som styrelsen beslutar. Överskott på föreningens verksamhet fördelas efter följande grunder. Till föreningens reservfond skall avsättas 15 procent av överskottet. Det inbetalda insatskapitalet skall förräntas efter en räntesats av högst 5 procent. Återstående överskott skall tillföras medlemmarna som återbäring eller efterbetalning å levererade produkter i den mån ej föreningssammanträdet beslutar att viss del skall avsättas till annan fond eller för särskilt ändamål eller föras i ny räkning. Beslutad återbäring eller efterbetalning skall utgå i förhållande till medlemmarnas hos föreningen gjorda köp och försäljningar. Föreningens styrelse må undantaga viss vara från rätt till återbäring eller efterbetalning.

Enligt vid förevarande ansökningar fogad förteckning funnos i föreningen följande medlemmar med i förteckningen angivna fastigheter.

Delägare	Fastighet	Areal i hektar		Tax.värde	Skulder	
		odlad	övrig			
P. C. Lindblom	Bjärme	1 ⁴	8.3	36	12,600	5,000
Folke Johanssons stärbh..	»	1 ⁵	7	43	8,400	6,700
B. J. Alms stärbh.	»	1 ³	4.2	2	4,200	4,000
O. M. Jönsson	»	2 ¹	10	103	16,800	6,500
Axel Jönsson	»	8 ⁸	14	127	27,400	14,500
O. Emil Alm	»	8 ⁵	10	40	13,200	6,800
Gustav Ekström }	»	9 ¹	19.5	212	41,700	5,000
Oskar Nilsson }						
O. A. Sjöström	Grönviken	2 ⁸	6	36	7,600	4,500
Nic. Larsson	Gärde	1 ⁴	10.5	38	12,900	4,300
K. Larsson	Stengärde	2 ⁷	1.4	7	1,800	1,000
Summa		90.9	644		146,600	58,300

Ladugårdsbyggnadssakkunniga ha i sitt yttrande den 24 februari 1942 uppgivit, att varje medlem av föreningen hade tecknat 1,000 kronor, i ett fall 500 kronor. Enligt vad de sakkunniga vidare anfört skulle en verkställande ledamot utses inom föreningen. Denne skulle sköta bokföringen och den direkta förvaltningen. En ladugårdsförmän skulle utbildas till att leda arbetet vid ladugården. Denne skulle i närheten av ladugården ha en bostad om 3 rum och kök jämte kontor, vilken byggnad man senare avsåge att uppföra.

Beträffande bestämmelsen i föreningens stadgar, att medlem finge utträda ur föreningen tidigast två år efter inträdet, ha de sakkunniga uttalat sig för lämpligheten av att uppsägningstiden sattes betydligt längre. Härjämte borde medlemmarnas skyldigheter knytas till respektive fastigheter genom att föreningen berättigades in-teckna de föreningen tillförsäkrade avkomst- eller nyttjanderätterna med avseende å skörd, bete eller dylikt uti fastigheterna.

Ladugårdsbyggnadssakkunniga ha ytterligare anfört bland annat följande.

Enligt andelsägarnas mening skulle korna inköpas av föreningen och sålunda icke medräknas i andelssumman. De sakkunniga anse emellertid, att djurägarna efter värdering böra sälja djuren till föreningen, men att försäljningssumman skall avstås som andelskapital utöver stadgade insatser. Att andelsägarna skulle få sälja djuren till föreningen och icke satsa mer än 100 kronor per hektar odlad jord är icke tillfredsställande, då deras ekonomiska insats i företaget härigenom skulle bliva alltför liten för att vara till-

räckligt bindande. Andelsägarna skulle sälja foder till andelsladugården efter gängse marknadspris. Man var fullt medveten om de svårigheter, som måste uppstå vid värdering av fodermedlen och deras kvalitet. Man ansåg sig emellertid kunna gå med på att endast genom okulär besiktning bestämma kvaliteten hos fodermedlen. Med hänsyn till de likartade brukningsförhållandena vid dessa fastigheter torde detta ej heller stöta på större svårigheter. De sakkunniga fingo den uppfattningen, att frågan skulle kunna lösas utan att tvister behövde uppstå. Vid behov avsåg man att köpa foder även från andra än intressenternas jordbruk. Eventuellt tänkte man sig en sådan utveckling av ladugårdsskötseln, att man höll ett större antal djur än vad intressenternas jord normalt kunde föda. Detta torde emellertid ej vara lämpligt.

Angående finansieringen av förslaget ha ladugårdsbyggnadsakkunniga anfört.

Det synes de sakkunniga som om den föreslagna driftsformen skulle väsentligt kunna bidra till att lösa det mindre jordbrukets arbets- och byggnadsfrågor samtidigt som en rationellare nötkreatursskötsel möjliggöres.

Den föreslagna formen av husdjursskötsel har ännu icke prövats och inga erfarenheter finnas, varför man ej kan förvänta, att personer i den ekonomiska ställning, varom här är fråga, skola utan ekonomiskt stöd kunna genomföra ett så kapitalkrävande företag. Under dessa förhållanden synes det därför de sakkunniga synnerligen önskvärt, att såväl bidrag som lån på fördelaktiga villkor måtte beredas föreningen för att denna mycket omdiskuterade driftsform skall kunna bli ordentligt prövad. För närvarande födas en tjur, 73 kor och cirka 20 ungdjur på de anslutna jordbruken. I den av de sakkunniga uppgjorda byggnadsplanen räknas med plats för 2 tjurar, 80 kor och 20—40 ungdjur. Kostnaderna för projektets genomförande uppgå enligt de sakkunnigas beräkning till:

Byggnadskostnader inkl. elektrisk installation	kronor	94,000
Mjölkmaskinanläggning	»	3,500
Vatten och avlopp	»	2,000
Tomt	»	5,000
Fläkt, rörledning, elektrisk motor m. m.	»	2,500
Lassvåg	»	3,000

Summa kronor 110,000.

Den totala anläggningskostnaden beräknas sålunda till 110,000 kronor. För att kunna finansiera företaget erfordras utöver de 50,000 kronorna, som andelsägarna ha utsikt att låna på egen hand, och de 15,000 kronor, som beräknats bli teknade av delägarna, ytterligare 45,000 kronor. De sakkunniga vilja föreslå att av statsmedel denna summa ställes till deras förfogande på följande villkor.

Bidrag utan återbetalningsskyldighet	kronor	20,000
Lån, räntefritt under två år	»	25,000.

I fråga om den tilltänkta ladugården ha de sakkunniga i sitt yttrande den 26 februari 1942 anfört bland annat följande.

Byggnaden avser att endast bereda plats för mjölkkor och ungdjur samt så mycket foder som anses behövt för större delen av vinterutfodringsperioden. Andelsladugården är planerad för 80 kor, 2 tjurar, 16 klavbundna kvigor, cirka 25 ungdjur i box samt 18 spädkalvar. Planlösningen är utförd så, att om det skulle visa sig önskvärt att utöka antalet mjölkkor, antingen på grund av ökad avkastning från andelsägarnas växtodling eller till följd av att nya medlemmar skulle komma att ingå i föreningen, detta låter sig

göra genom en relativt enkel ombyggnad av inredningen. Därigenom skulle plats erhållas för ytterligare cirka 20 mjölkkor. Ett särskilt stall för ungdomjuren skulle i så fall behöva utföras.

Egnahemsstyrelsen har beträffande den framlagda planen att driva en andelsladugård framhållit följande.

Mot tanken på att flera jordägare förena sig om en gemensam ladugård kan förvisso betänkligheter anföras ur olika synpunkter. Farhågor för att ett sådant företag ej kan lyckas, låta sig icke utan vidare avfärdas. Såvitt styrelsen kan finna, kunna möjligheterna att med framgång driva en andelsladugård ej säkert bedömas utan att försök göras. Så många och svårlösta problem föreligga i fråga om jordbruksdriften och landsbyggdets förhållanden i övrigt, att man ej bör draga sig för att pröva olika utvägar. Med hänsyn härtill anser styrelsen sig för sin del ej ha anledning att uttala sig mot den föreliggande planen.

Mot denna har styrelsen emellertid att erinra, att ett sådant företag som en andelsladugård bör byggas på mera fasta grunder i fråga om tiden för delaktighet i företaget, ansvarighet m. m. Lämpligen böra medlemmarna teckna andelar och ikläda sig ansvarighet i förhållande till sin åkerareal. Stadgarna kräva i flera hänseenden omarbetning och översyn.

Enligt andelsägarnas mening skulle korna inköpas av föreningen och sålunda icke medräknas i andelssumman. Egnahemsstyrelsen anser emellertid riktigare, att djurägarna, sedan de efter värdering sålt djuren till föreningen, låta försäljningsbeloppen kvarstå som andelskapital i den relation, som nyss angivits. I annat fall skulle andelsägarnas ekonomiska insats i föreningen bli alltför liten för att göra dem tillräckligt ansvarsbundna vid företaget.

Med hänsyn till vad sålunda anförts om värdet med ett försök med en andelsladugård har egnahemsstyrelsen förklarat sig benägen tillstyrka, att staten medverkade till finansieringen av det planerade företaget. Det belopp, som borde ställas till förfogande av statsmedel, har ansetts böra uppskattas till omkring 45,000 kronor, varav förslagsvis 25,000 kronor borde erhålla karaktär av lån och 20,000 kronor av bidrag. Styrelsen har utgått från att värdet av den del av den nuvarande kreatursbesättningen, som överfördes till andelsladugården, skulle tillföras andelskapitalet. I fråga om den anordning, som borde komma till stånd vid beviljandet av det föreslagna statsunderstödet, har egnahemsstyrelsen uttalat följande.

Gällande egnahemsförfattningar ge ej möjlighet till beviljande av lån eller bidrag till uppförande av för flera jordbruk gemensamma byggnader. Emellertid kan förtjäna erinras, att egnahemslån enligt kungörelsen den 7 juni 1940 angående den statliga egnahemsverksamheten kan utlämnas till två eller flera ägare av ofullständiga jordbruk i och för gemensamt förvärv av tillskottsjord. Såsom förutsättningar för beviljande av lån i dylika fall gäller bland annat, att den ifrågavarande sammanslutningen av jordägare erbjuder trygghet för ändamålsenlig skötsel av det gemensamma företaget, att jordägarna, om de äro flera än fyra, äro sammanslutna i en ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet, att jordägarnas ansvarighet i sådant fall sammanlagt är av den omfattning, att lånets belopp därigenom täckes. samt att, då fråga icke är om dylik förening, avtalet om sammanslutningen är slutet för en tid av minst fem år. I övrigt skola de i nämnda kungörelse meddelade bestämmelserna om egnahemslån till förvärv av jordbruk i tillämpliga delar gälla i fråga om lån till förvärv av gemensam tillskottsjord.

Enligt egnahemsstyrelsens mening ligger det närmast till hands, att den del av hjälpen till nu ifrågavarande andelsladugård, som lämnas som lån, erhåller formen av ett egnahemslån, som återbetalas och förräntas enligt de för sådana lån gällande bestämmelserna. Härvid bör emellertid hela lånet betraktas som amorteringsdel och återbetalningen börja redan året efter lånets utbe-
kommande. De förutsättningar, som enligt vad nyss angivits gälla för lån till förvärv av gemensam tillskottsjord, kunna i princip tillämpas även i föreliggande fall. Dock måste härutöver vissa ytterligare förbehåll göras. Medlem i den åsyftade föreningen torde icke böra få genom utträde ur föreningen, helt eller med vissa andelar, göra sig fri från ansvar, utan att han inbetalar den del av lånebeloppet, som med hänsyn till antalet andelar i föreningen kommer på honom, eller också sätter annan i sitt ställe, som godtages av minst $\frac{3}{4}$ av föreningens samtliga medlemmar. Såsom säkerhet för lånet torde envar medlem till belopp, som icke understiger hans ansvarighet, böra lämna inteckning i sin fastighet, liggande med säkerhet inom 90 procent av fastighetens uppskattade värde.

Den del av statens stöd, som avses få karaktär av bidrag, torde lämpligen kunna beviljas i form av premielån. Enligt nyssnämnda kungörelse den 7 juni 1940 är det utmärkande för ett sådant lån, att det, sedan amorterings-
skyldighet inträtt för respektive jordbrukslån, under vart och ett av följande tio år efterskänkes med en tiondel om året — såvitt det ej i särskilt angivna fall återkräves — samt att lånet ej är förenat med ränta. Även den ansvarighet, som gäller för ett sådant lån, bör fördelas mellan medlemmarna i den ifrågavarande föreningen. Säkerhet för denna ansvarighet torde ej böra krävas av de särskilda medlemmarna. I stället torde böra godtagas en inteckning med rimligt läge i den fastighet å vilken andelsladugården uppföres eller, där svårigheter skulle möta att ställa sådan säkerhet, annan godtagbar säkerhet.

Den närmare utformningen av lånevillkoren torde, sedan ärendet i princip blivit underställt riksdagens prövning, böra fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter eventuellt bemyndigande, av egnahemsstyrelsen.

Det synes också lämpligt, att ifrågavarande verksamhet, åtminstone för en tid framåt, får närmare följas av representant för egnahemsnämnden och hushållningssällskapet i Jämtlands län.

Inom egnahemsstyrelsen ha skiljaktiga meningar framförts av ledamöterna byråchefen N. Collin och lantbrukaren E. A. Gustafson. *Collin* har uttalat, att staten icke borde medverka till ett experiment, som uppenbarligen ej kunde medföra någon som helst fördel för den enskilde jordbrukaren och icke kunde tänkas gagna en önskvärd utveckling av landets jordbruk. Ej heller *Gustafson* har kunnat ansluta sig till det föreliggande förslaget. Som skäl för sin ståndpunkt har *Gustafson* framhållit följande.

Det försök till samarbete inom mindre jordbruk, som ifrågavarande gemensamhetsladugård avser, synes innefatta något för jordbrukets utöware verksamhetsfrämmande, som därför icke kan påräknas vinna någon anslutning från jordbrukarnas sida. Att några ekonomiska fördelar skulle kunna vinnas för de jordbrukare, som bliva delägare i gemensamhetsladugård, anser jag uteslutet. Det måste nämligen beaktas, att i gemensamhetsladugården skall varje arbetstimme direkt betalas till den, som har att utföra djurvården. Vid det mindre jordbruket skötes djurvården i största utsträckning under tidiga morgon- och sena kvällstimmar, varvid jordbrukaren och hans familj icke få vara så nogräknade med arbetstidens längd. Att så sker sluter i sig grundförutsättningen för att den mindre jordbrukaren skall lyckas ekonomisera

sitt jordbruk. Det må heller icke förbises, att den driftsform, som här avses, kommer att göra jordbruksutövningen, ideologiskt sett, mycket torftig. Härigenom kommer jordbrukaren att mista det intresse och den hängivenhet för uppgiften som måste förefinnas, därest ett nöjaktigt resultat skall kunna åstadkommas.

Statskontoret har uttalat, att, såvitt ämbetsverket kunde finna, sådana experiment som det nu ifrågavarande knappast borde igångsättas, förrän klarhet vunnits, huruvida sammanslutningar av ifrågavarande art ur statsnyttans synpunkt kunde anses önskvärda. Statskontoret har därför i nuvarande läge icke kunnat tillstyrka lån och bidrag från statens sida för sådant ändamål. Därest emellertid företaget ändock ansåges böra understödjas, syntes de av egna hemsstyrelsen angivna riktlinjerna godtagbara.

Lantbruksstyrelsen, som avstyrkt föreliggande framställning, har anfört följande.

Beträffande byggnadskostnaderna är det tveksamt, om dessa kunna nämnvärt nedbringas genom byggande av gemensam ladugård, då fråga är om brukningsdelar av sådan storleksordning, att mindre ekonomibyggnader för hästar, svin och höns ändock måste finnas vid varje brukningsdel. Enbart kostnaden i förevarande fall för den gemensamma ladugården har beräknats till 110,000 kronor, vilket motsvarar 11,000 kronor per brukningsdel eller mellan 900 å 1,000 kronor per kreatursenhet. Såsom jämförelse må nämnas, att enligt verkställda kostnadsberäkningar för ett större antal ladugårdsbyggnader vid småbruk i Göteborgs och Bohus län kostnaderna för dessa uppgå till 800 kronor per nötkreatursenhet.

Självfallet kan arbetet rationaliseras mera i en större gemensamhetsladugård än i mindre ladugårdar. Där brukaren under vintern icke har ständig tillgång till arbete i egen eller annans skog eller tillgång till annat arbete, medför emellertid det förhållandet, att ladugårdsarbetet övertagits av den sammanslutning, som uppfört den gemensamma ladugården, endast en ökning av den partiella arbetslöshet, som är vanlig bland ägare av mindre brukningsdelar. Framhållas må, att arbetet i skogen är starkt konjunkturberonat. Under mindre goda konjunkturer på trävarumarknaden, såsom exempelvis var fallet i början av 1930-talet, är tillgången på skogsarbete till och med i utpräglade skogsbygder ytterst begränsad.

Såsom ovan nämnts kan tvevelsutänksamt avelsarbetet och ladugårdsskötseln drivas mera rationellt i en större gemensamhetsladugård än i mindre ladugårdar. Där intresse för ladugårdsskötseln finnes, torde i stort sett samma fördelar kunna vinnas genom samarbete i fråga om avelsarbete och ladugårdskontroll. Det bör icke heller förbises, att större risker finnas för skadeverkningar av smittsamma husdjursjukdomar i en större ladugård.

En fråga av särskilt stor vikt är att sådana åtgärder vidtagas, som förhindra att medlemmarna i en sammanslutning av ifrågavarande slag efter någon tid utträda ur sammanslutningen.

Därest sammanslutningar för hållande av gemensam ladugård skulle bliva mera allmänt förekommande, torde desamma lämpligast kunna bedriva sin verksamhet i form av ekonomiska föreningar. En sådan förening torde, särskilt på grund av att antalet medlemmar i allmänhet torde komma att vara jämförelsevis ringa under det att det investerade kapitalet per medlem är förhållandevis stort, på ett helt annat sätt än en mejeri- eller slakteriförening vara beroende av att medlemsstocken förblir oförändrad. En ladugård kommer i allmänhet att användas under en lång tid, i regel lägst ett 50-tal år.

Därest ett antal medlemmar lämnade föreningen, skulle detta komma att medföra icke blott kraftigt ökade kostnader för de övriga utan jämväl försämrade förutsättningar i övrigt. Bland annat kunde ladugårdens kubikutrymme komma att bli för stort i förhållande till antalet djur, med påföljd att ladugården bleve kall och fuktig.

Att betydande svårigheter kunna komma att uppstå, exempelvis vid värdering av medlemmarnas foderleveranser, torde vara uppenbart, och det kan befaras, att komplicerade undersöknings- och värderingsmetoder måste tillgripas för att en sådan värdering skall kunna ske på ett rättvist sätt och utan att misshälligheter mellan medlemmarna skola uppstå.

Det bör heller icke förbises att, särskilt där fråga är om familj jordbruk, skötseln av jordbruket måste bli tämligen innehållslöst, där nötkreaturen ingå i en gemensamhetsladugård. Det kan därför starkt ifrågasättas, om en dylik driftsform kan tilltala verkligt intresserade jordbrukare.

Vid övervägande av fördelar och nackdelar av ett organiserande utav ladugårdsskötseln enligt andelsprincipen, synas nackdelarna överväga. Det förhållandet, att särskilt under det senaste decenniet jordbrukets föreningsrörelse fått ett så starkt uppsving, framför allt vad gäller föreningar med uppgift att förädla och försälja jordbruksprodukter, kan icke tagas till intäkt för att föreningsformen med samma fördel kan tillämpas även på ifrågavarande område.

Vid det egentliga stöd jordbruket med 1 à 2 kor torde i allmänhet hustrun och hemmavarande barn utan olägenhet kunna sköta ladugården, då mannen är sysselsatt med förvärvsarbete på annat håll. Vid det egentliga familj jordbruket med 10 à 15 kor torde skötseln av korna tillsammans med andra nödvändiga sysslor, såsom tillsyn och skötsel av egen skog, giva jordbrukaren tillräcklig sysselsättning. Behov att taga annat förvärvsarbete föreligger sålunda icke i sistnämnda fall. Om systemet med andelsladugårdar för närvarande skall kunna ha en uppgift att fylla, torde det vara vid brukningsdelar, där kreatursbesättningen är för stor för att hustrun skall kunna sköta den och för liten för att dess skötsel skall giva brukaren full sysselsättning. Dylika brukningsdelar synas dock böra i första hand förstärkas, så att de bilda mera fullständiga jordbruk.

I förevarande framställning liksom i däröver avgivna yttranden har framhållits, att det här är fråga om ett försök och att man därigenom skulle få frågan, huruvida bedrivande av ladugårdsskötsel i gemensamhetsladugårdar är värt att komma i allmännare tillämpning, belyst och utredd. Ehuru lantbruksstyrelsen, som redan anförts, vid sina överväganden kommit till den uppfattningen, att nackdelarna av en på föreslaget sätt organiserad ladugårdsskötsel väga tyngre än fördelarna, vill styrelsen icke helt motsätta sig, att ett försök med statens stöd kommer till stånd. Ett dylikt försök torde emellertid böra anordnas på en plats med uteslutande eller övervägande ofullständiga jordbruk. I här föreliggande fall äro av de 10 brukningsdelar, vilkas ägare anslutit sig till föreningen, icke mindre än 7 eller 8 att betrakta som relativt fullständiga familj jordbruk. Ägarna till dessa ha också i allmänhet god ekonomi. En av medlemmarna har en åkerareal av 19.5 hektar åker och 212 hektar annan mark samt en förmögenhet, som på grund av föreliggande uppgifter torde kunna uppskattas till mellan 50,000 à 60,000 kronor. Anmärkas må att i Jämtland torde finnas högst 200 brukningsdelar av en sådan storleksordning i fråga om åkerarealen.

Därest ett försök med gemensamhetsladugård anses böra komma till stånd, torde detsamma enligt styrelsens mening böra utföras i mindre skala. Det beräknas att en ladugårdsskötare kan medhinna att sköta ett 30-tal kor. I fråga om större kreatursbesättningar torde icke mycket vara att vinna

i fråga om inbesparing av kostnader vare sig beträffande djurskötsel eller byggnader. Ett försök med en gemensamhetsladugård borde sålunda lika väl kunna göras i en dylik mindre skala. Kostnaderna för det allmänna skulle därigenom kunna begränsas och, därest försöket icke skulle slå väl ut, även den av försöket föranledda ekonomiska förlusten för såväl det allmänna som de enskilda delägarna.

Av vissa uttalanden i handlingarna att döma synas föreningsmedlemmarna ha bibragts den uppfattningen, att de skulle kunna beräkna gängse marknadspris för det foder, som levererades till föreningen. Det synes emellertid alldeles felaktigt att räkna härmed. Från ladugårdens bruttoinkomster måste nämligen först göras avdrag för arbetskostnader och kostnader för byggnader samt övriga kostnader. Vad som därefter återstår, torde icke bli tillräckligt för att motsvara gängse marknadspris för förbrukat foder.

För den föreslagna gemensamhetsladugården har ingen driftskalkyl uppgjorts. En enkel överslagsberäkning synes emellertid giva vid handen, att en tredjedel eller upp till hälften av ladugårdens bruttoinkomster skulle komma att åtgå för täckande av enbart kostnaderna för arbete samt ränta, underhåll och amortering av byggnaden. Ifrågavarande del av bruttoinkomsten måste alltså delägarna avstå ifrån. Visserligen kan förutsättas, att genom ladugårdsskötseln i gemensamhetsladugården kan utvinnas en något högre avkastning, men denna torde bli långt ifrån tillräcklig för att täcka ifrågavarande kostnader. Lantbruksstyrelsen kan sålunda icke finna, att den föreslagna anordningen skulle kunna medföra några ekonomiska fördelar för delägarna. Snarare torde motsatsen bli fallet. Ej heller kan styrelsen anse, att systemet med gemensamhetsladugårdar, åtminstone i här föreliggande fall, skall kunna gagna en önskvärd utveckling av landets jordbruk.

Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, som vid sitt yttrande fogat ett av jordbrukskonsulenten A. H. von Ahn och husdjurskonsulenten Nils Holmer i samråd med egnahemsdirektören i länet uppgjort förslag till driftskalkyl för den föreslagna andelsladugården, har anfört följande.

Av den uppgjorda driftskalkylen framgår, att de beräknade utgifterna komma att överstiga inkomsterna med ett årligt belopp av 12,700 kronor, om, efter ett ungefärligt medeltal av priserna under åren 1905—1939, höet åsättes ett värde av 5 kronor 81 öre per 100 kilogram och mjölkpriset 16.5 öre per kilogram.

För att höet skall kunna betalas med ett pris av 5 kronor 81 öre per 100 kilogram måste mjölkpriset uppgå till minst 23.6 öre.

Det synes förvaltningsutskottet tveksamt, huruvida man framdeles skall kunna räkna med så högt mjölkpris, att det ekonomiska resultatet inom andelsföreningen säkerställes.

Då det emellertid nu gäller ett försök för att få svar på frågan huruvida bedrivande av ladugårdsskötsel genom gemensam ladugård vore värt att komma i allmänna tillämpning och andelsägarna synas ha enigt beslutat att under alla förhållanden taga risken för företaget, vill förvaltningsutskottet i likhet med egnahemsstyrelsen och ladugårdsbyggnadssakkunniga tillstyrka ett statsbidrag å 20,000 kronor och ett lån å 25,000 kronor.

Ladugårdsbyggnadssakkunniga ha i sitt yttrande den 1 mars 1943, under förmälan att till de sakkunnigas förfogande stått tre olika driftskalkyler för ifrågavarande gemensamhetsladugård, rörande dessa kalkyler anfört följande.

Efter korrigeringar utvisa de olika driftskalkylerna årliga nettoförluster på andelsladugården om 5,820, 10,860 och 12,750 kronor, vilket i förhållande till bruttoinkomsterna utgör 14, 28 respektive 35 procent. Dessa starkt divergerande resultat visa i första hand, vilka utomordentligt stora osäkerhetsmoment, som äro förknippade med driftskalkyler av ifrågavarande slag. Svårigheterna äro stora redan då det gäller att beräkna resultatet av en lantbruksproduktion såsom helhet, och i detta fall, där fråga är om en speciell driftsgren, tillkomma dessutom vanskligheterna med att till lämpliga priser avräkna från lantbruksproduktionen i övrigt överförda prestationer. Alldeles särskilt framträda dessa svårigheter vid besämmandet av priset på de hemmaproducerade fodermedlen. Endast en mindre del av dessa fodermedel kunna i normala fall avsättas genom direkt försäljning, medan den återstående större delen måste utnyttjas för produktion av animalier. Då det förädlingsvärde som därvid uppnås i regel är utslagsgivande för de hemmaproducerade fodermedlens verkliga värde, kan det icke anses riktigt att som nu skett vid de refererade driftskalkylerna räkna med de hemmaproducerade fodermedlens saluvärde. Dessa värden äro emellertid i detta sammanhang av mindre intresse, då ladugårdsskötselns organisationsform i och för sig icke påverkar foderväxtodlingens förutsättningar.

Vid bedömandet av de ekonomiska motiven för ifrågavarande andelsföretag ha de sakkunniga för sin del ansett sig kunna utgå ifrån följande antagande:

Om jordbruksdriften i framtiden överhuvud taget skall kunna lämna ett tillfredsställande ekonomiskt resultat så bör ladugårdsskötseln på en sammanhängande brukningsdel med ifrågavarande belägenhet och av sådan storlek, att det producerade fodret vid gängse inriktning av växtodlingen förslår till födandet av 80 kor, på längre sikt också kunna göras räntabel. Detta innebär att utgifterna för en ladugård av nu nämnt slag under kompetent ledning skola kunna helt balanseras emot inkomsterna. Den fråga, som enligt de sakkunnigas förmenande alltså synes böra upptagas till prövning, är, vilken nettoförlust, som skulle kunna tänkas uppstå vid en övergång från ladugårdsskötsel i sådan större skala till produktion i mindre skala hos var och en av de tilltänkta medlemmarna i andelsföreningen eller, vilket med oväsentliga reservationer här kan anses vara detsamma, vilken nettoförbättring av det ekonomiska resultatet, som skulle kunna tänkas uppstå vid en övergång från mindre ladugårdar på de enskilda brukningsdelarna till ett gemensamt storföretag i form av en andelsladugård.

De otillfredsställande ekonomiska förutsättningarna vid jordbruksproduktion i smådrift äro numera allmänt kända. Företagna undersökningar ha sålunda framför allt visat, att kapitalbehovet och arbetsförbrukningen vid småföretagen äro betydande och att produktionsförmågan mätt genom hektarskördarna eller genom mjölkavkastningen per ko är liten. Dessa förhållanden kunna tydligt utläsas ur ett flertal undersökningar och återspeglas också i de av professor Nannesson årligen publicerade räkenskapsresultaten från svenska jordbruk. Redan på grund härav har man anledning antaga att en rationalisering av mjölkproduktionen mot vid större brukningsdelar mera likartade förhållanden skulle medföra en icke obetydlig kostnadsänkning.

De sakkunniga ha därefter lämnat en redogörelse för de sannolika förändringarna av de i kalkylerna ingående inkomst- och utgiftsposterna var för sig vid övergång till gemensam ladugårdssdrift. Ur denna redogörelse må här återgivas följande.

Mjölkavkastningen per ko vid kontrollföreningsverksamheten i Jämtlands län har under senare år uppgått till 2,250 kilogram. Sistnämnda siffra får

betraktas såsom låg för sådana större besättningar, där nötkreatursskötseln bedrivs jämförelsevis rationellt och där man i stället med stor sannolikhet torde kunna räkna med en avkastning av 2,300 à 2,400 kilogram. Inom de tilltänkta andelsägarnas nuvarande besättningar lär mjölkavkastningen per ko däremot icke kunna uppskattas högre än till cirka 1,800 à 2,000 kilogram. Den teoretiska minskningen i mjölkavkastningen vid en övergång från rationell stordrift i form av andelsladugård till produktion genom mindre besättningar skulle alltså kunna uppskattas till cirka 20 procent och omvänt.

På inkomsterna av försålda *slaktdjur* böra inverka möjligheterna vid en större ladugård till ett mera intensivt avels- och utfodringsarbete samt till en mera rationell ungdjursuppfödning. Då det emellertid kan förutsättas att avelsarbetet i första hand skall komma att bedrivas med syfte att höja mjölkproduktionen och då resultatet samtidigt för slaktdjursproduktionens vidkommande må vara diskutabelt, ha de sakkunniga valt att i detta avseende icke räkna med några särskilda fördelar av stordriften.

Även i fråga om värdet av *gödseln* ha de sakkunniga funnit lämpligt att icke räkna med någon förändring av beskaffenhet att böra medtagas i en överslagskalkyl sådan som den här prövade.

Den största utgiftsposten representeras av värdet utav de hemmaproducerade fodermedlen *hö, halm och rotfrukter*. Då växtodlingen primärt icke förutsatts skola ändras genom inrättandet av andelsladugården, ehuru väl vissa kostnadsbesparande åtgärder så småningom torde kunna övervägas även i detta avseende exempelvis i form av gemensam maskinanvändning i större utsträckning, har det syns lämpligt att betrakta kostnaderna för ifrågasvarande fodermedel såsom oförändrade. Eventuella kostnadsbesparingar få sålunda avräknas på de begränsade transportkostnadsökningar, som kunna tänkas bli en följd av den större centraliseringen. Då kostnaderna för fodret såsom här skett läggas till grund för värderingen, utgör detta ett tillämpligt i princip av samma betraktelsesätt som vid resultatberäkningen för en ladugårdsproduktion, som på vanligt sätt bedrivs i intimt samband med de övriga av lantbrukets driftsgrenar. Huru de till andelsladugården levererade fodermedlen sedan böra avräknas mellan de enskilda andelsägarna har i detta sammanhang icke upptagits till prövning.

I fråga om *ensilageberedningen* synas vissa fördelar stå att vinna genom en centraliserad drift. De sakkunniga ha uppskattat dessa fördelar motsvara en kostnadsminskning vid centraliserad drift av cirka 10 à 15 procent.

Vid de enskilda till föreningen anslutna brukningsdelarna förekommer fäbodbeta i viss utsträckning. Om *betesgången* ordnas på ett rationellt sätt, synas förmåner stå att vinna, vilka av de sakkunniga uppskattats till drygt 20 procent.

Kostnaderna för *inköpta fodermedel* ävensom för utfodrad helmjök och skummjök torde icke nämnvärt komma att påverkas av övergången från smådrift till stordrift.

Erforderligt *arbetsbehov* för drivande av andelsladugården har i omnämnda driftskalkyler uppskattats till 1 förman, 2 manliga ladugårdsskötare och 2 mjölkerskor. Årskostnaden härför uppgår till 7,000 à 9,000 kronor.

En jämförelse mellan detta beräknade arbetsbehov och behovet av arbetskraft för skötseln av andelsägarnas nuvarande tio mindre rationella ladugårdar är mycket svår att verkställa. Tydligt är emellertid att det sistnämnda arbetsbehovet måste vara väsentligt mycket större och det är ju också på grund härav som intressenterna i andelsladugården i första hand velat astadkomma en rationalisering.

Under hänsynstagande till de arbetsbesparande åtgärder i fråga om maskinmjölkning, utfodring och utgödsling, som kunna genomföras vid en

rationellt byggd större ladugård, ha de sakkunniga ansett sig utan större risk kunna uppskatta besparingen i arbetskraft, och därmed vid en ekonomisk kalkyl i arbetskostnader vid inrättandet av en andelsladugård av här ifrågavarande slag till cirka 150 procent.

I fråga om *tjurhållning, kraft och lyse, försäkringar, skatter, veterinär och medicin* samt *transporter*, här i huvudsak ej interna, ha de sakkunniga ansett verkningarna av en omläggning utav driften mycket diskutabla. Dessa olika kostnadsposter äro därjämte så små att ett preciserande av verkningarna i den ena eller andra riktningen knappast torde vara erforderligt för ett bedömande i stort av de ekonomiska förutsättningarna för andelsladugården.

Beträffande kostnaderna för *strömedel* ha de sakkunniga uppskattat kostnadsminskningen vid småladugårdarna till cirka 50 procent.

Den rationellare skötseln av andelsladugården har förutsatts skola baseras bland annat på resultatet av kontrollföreningsverksamhet. Särskilda kostnader härför ha icke förutsatts vara erforderliga vid produktion i småladugårdar.

I fråga om kostnaderna för *underhåll* samt *räntor och amorteringar* ha de sakkunniga förmenat, att man bör räkna med en icke oväsentligt högre kostnad per kreatursplats i de små ladugårdarna än i en större andelsladugård. Kostnaden lär kunna uppskattas till åtminstone en och en halv gånger kostnaden i andelsladugården. De sakkunniga ha också ansett sig våga precisera kostnadsförändringen till cirka 50 procent.

I fråga om *reparations- och underhållskostnaderna* är det självfallet att flera små ladugårdar måste ställa sig dyrbarare än en motsvarande stor andelsladugård och förhållandena torde här än mera tala till fördel för den större ladugården. De sakkunniga ha därför i detta fall ansett sig kunna uppskatta kostnadsförändringen till cirka 75 procent.

Av vissa av de sakkunniga gjorda beräkningar framgår att intäkterna vid en övergång beträffande ladugårdsskötseln från rationell stordrift till smådrift av vid mindre jordbruk gängse standard, kan uppskattas komma att sjunka med cirka 17 procent, medan den motsvarande höjningen av kostnaderna skulle uppgå till 30 procent. Vid en antaglig omslutningssumma av 45,000 kronor betyder detta att intäkterna skulle komma att minska med cirka 7,500 kronor medan utgifterna skulle komma att öka med 13,500 kronor. Skillnaden mellan intäkterna och kostnaderna skulle alltså komma att förändras med ungefär 21,000 kronor. Samma summa utgör den överslagsberäknade vinsten eller, om man så vill, den sannolika begränsningen av de tidigare förlusterna, därest en driftsomläggning i stället skulle genomföras i motsatt riktning från smådrift till rationell stordrift. Den nämnda summan kan också betraktas såsom den ekonomiska drivfjädern till strävandena att söka åstadkomma en sådan omläggning.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang framhålla att den faktiska vinsten av en genomförd diskuterad driftsomläggning icke bara är beroende på de allmänna förutsättningarna utan även på sättet för huru omläggningen kommer till utförande och på vilka ekonomiska resurser, som förefinnas att möta oförutsedda händelser. Omläggningen måste vidare komma att framstå såsom förenad med relativt stora risker, då såsom här är fallet densamma innebär en övergång till ett på detta område ännu oprövat system av ekonomisk samverkan. Vad nu anförts utgör också en av orsakerna till de sakkunnigas tidigare ställningstagande till frågan om stöd från det allmänna för att få till stånd en mera försöksvis bedriven andelsladugård.

De sakkunniga ha rörande andelsladugårdsföreningens organisation yttrat följande.

En viktig förutsättning för att det ekonomiska resultatet av den gemensamma ladugårdsskötseln skall bli gynnsamt är, att den härför bildade ekonomiska föreningen ges sådana stadgar att föreningens allmänna intressen kunna tillvaratagas, samtidigt som medlemmarnas individuella önskemål vinna ett tillbörligt beaktande. De hänvisningar, som i de tidigare remissvaren gjorts till föreningsverksamhetens under senare decennier stora utbredning bland jordbrukarna, synas syfta till att påvisa hurusom samordnandet av å ena sidan gemensamma och å andra sidan individuella intressena numera blivit en alltmera naturlig sak för ifrågavarande grupp av näringsidkare. Beredvilligheten till ett sådant samordnande av de olika intressena blir mera nödvändig ju större ekonomiska värden, som kunna förutsättas stå på spel, och är alltså i det föreliggande fallet av särskilt stor betydelse. Lantbruksstyrelsen ifrågasätter, huruvida icke de individuella särintressena trots allt dock måste bli så stora att andelsladugårdsföreningens existens åtminstone på något längre sikt därigenom skulle äventyras.

För ladugårdsbyggnadssakkunniga, som varit i tillfälle att på ort och ställe taga del av förutsättningarna i detta speciella fall, te sig de av lantbruksstyrelsen anförda farhågorna såsom överdrivna. Den föreslagna gemensamma ladugårdsskötseln synes sålunda icke vara alternativ till en på annat sätt anordnad och mera lönande organisation av driften och ej heller torde den nuvarande tillgången på arbetskraft vid de berörda brukningsdelarna vara sådan, att en genom den gemensamma ladugårdsskötseln åstadkommen lindring i arbetsförhållandena skulle kunna få karaktären av ökad partiell arbetslöshet. De sakkunniga förutsätta sålunda att den för andelsladugården erforderliga arbetskraften i första hand skall anskaffas från orten. Genom att övrig manlig arbetskraft blir frigjord från den dagliga splittrade sysselsättningen i den egna ladugården öppnas goda möjligheter till väl avlönat förvärvsarbete inom storskogsbruket, som utfyllnad till arbetet på den egna skogen. För kvinnornas vidkommande torde å andra sidan ökad tid för arbeten inom hushållen innebära ej oväsentliga fördelar och möjligheter till besparingar. Skulle arbetskraft genom andelsladugårdens byggande frigöras i än större utsträckning vilja de sakkunniga endast peka på möjligheterna till en vid de enskilda brukningsdelarna utvidgad nu ofta försummad trädgårdsskötsel samt skötsel av höns eller ock till en utvidgad svinuppfödning. I stället för att hysa farhågor för konsekvenserna av en lindring i arbetsförhållandena förmena de sakkunniga sålunda att förhållandena nu äro av den beskaffenheten att det kräves en förändring av tämligen radikalt slag därest driften med bibehållande av sin i dessa trakter naturliga och nödvändiga uppdelning i småbruk skall kunna organiseras efter vad som inom övriga grenar av näringslivet betecknas såsom sunda ekonomiska principer, och därest icke arbetet alltjämt skall anses så betungande att ungdomen, såsom ledsamt nog redan skett i en alltför stor utsträckning, avskräckes från att därav söka sin utkomst. Det faktum, att svårigheterna inom småbruket i vårt land flerstädes varit och efter allt att döma komma att förbli likartade inom en nu överskådlig framtid och att planer förelegat även annorstädes på att lösa svårigheterna genom inrättandet av en gemensam ladugårdsskötsel utan att dessa planer dock kunnat realiseras, har synts de sakkunniga ytterligare motivera att ett försök göres genom ekonomisk medverkan från det allmännas sida. De sakkunniga vilja därvid icke bestrida, att gynnsammare naturliga förutsättningar än de i fallet Bjärme möjligen kunna tänkas föreligga på annat håll. I den mån, som framgången av försöket blir beroende på viljan till samarbete och förmågan att på ett tillfredsställande sätt lösa uppkommande frågor om äganderätt och vinstfördelning torde förutsättningarna på annat håll dock vederligen icke kunna

föväntas bliva mycket gynnsammare. Det förhållandet att enbart de naturliga förutsättningarna på annat håll kunna vara bättre bör vidare enligt de sakkunnigas förmenande icke förringa värdet av de slutsatser, som eventuellt kunna dragas ur resultatet av ett på föreslaget sätt utfört enstaka försök.

På nuvarande, förberedande stadium lärer väl också själva principfrågan tilldraga sig huvuddelen av intresset. I detta sammanhang vilja de sakkunniga emellertid för sin del understryka lämpligheten av att den närmare utformningen av lånevillkoren, sedan ärendet i princip blivit underställt riksdagens prövning, måtte få, efter vad som då befinnes lämpligt, fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter därom givet bemyndigande, av egnahemsstyrelsen, därvid möjlighet bör beredas representant för egnahemsstyrelsen och hushållningssällskapet i Jämtlands län att åtminstone för någon tid framåt närmare följa det sätt på vilket uppkommande detaljfrågor komma att lösas av andelsladugårdsföreningen eller dess styrelse.

Med stöd av vad sålunda anförts få ladugårdsbyggnadssakkunniga, med fasthållande vid sitt tidigare ställningstagande, hemställa, att sådana åtgärder måtte vidtagas, att möjligheter skapas för ett försöksvis bedrivande genom Bjärme andelsladugårdsförening av en gemensam ladugårdsskötsel.

Departements-
chefen.

Under de senaste åren har vid olika tillfällen framförts tanken att söka rationalisera jordbruksdriften genom anordnande av gemensamma ekonomibyggnader för ett flertal olika jordbruk. I vissa bestämmelser angående anläggande av nya jordbruk har denna tanke tagit sig uttryck i föreskrifter att dylika gemensamma ekonomibyggnader må uppföras vid jordbrukens anläggande. Jag torde få erinra om stadgandena i kungörelsen angående upplåtande av jordbruk åt lappar samt det utkast till kungörelse som bifogats den till årets riksdag avlåtna propositionen angående upplåtande av kronotorp. Hittills torde emellertid några jordbruk med gemensam ladugård icke ha blivit anlagda. I nu förevarande ärende ha vissa jordbrukare på eget initiativ velat realisera denna tanke. Emellertid ha de icke ansett sig ha förmåga att utan statsbidrag få till stånd den gemensamma ladugården. I de yttranden som avgivits över ansökningen om statsbidrag ha delade meningar kommit till uttryck rörande lämpligheten av den ifrågasatta anordningen. Man har härvid ansett dels att förslaget om gemensam ladugård för flera jordbruk såsom sådant vore olämpligt och dels att förhållandena i det nu föreliggande fallet vore sådana att en gemensam ladugård icke borde komma till stånd.

Enligt min mening torde åtskilligt stå att vinna genom ett anordnande av gemensamma ladugårdsbyggnader för flera jordbruk. Betydande besparingar synas härigenom kunna ernås i byggnads- och underhållskostnader. Bättre hygieniska förhållanden torde kunna genomföras i en dylik större ladugård än i ett flertal smärre. Även i fråga om arbetskraften synas fördelar kunna nås vid en gemensam ladugårdsdrift. En dylik anordning torde innebära en avsevärd lindring i arbetsbördan för de enskilda delägarna, vilka för sin utkomst äro hänvisade att vissa tider av året söka arbete utanför jordbruket. Givet är emellertid, att en gemensam ladugårdsdrift jämväl kommer att medföra vissa nackdelar, såsom ock påpekats i några yttranden. Vid vägande av fördelarna och nackdelarna av ifrågavarande anordning synas dock — i

varje fall under vissa förhållanden — fördelarna komma att bliva övervägande. Enligt mitt förmenande bör härvid framförallt beaktas, att skötseln av en mindre nötkreatursbesättning ehuru den icke kräver full arbetsdag dock är av den natur, att den dagligen binder djurägaren under viss tid.

I det nu föreliggande fallet äro måhända betingelserna för uppförande av en dylik ladugård icke särskilt gynnsamma. Lantbruksstyrelsen har sålunda i sitt yttrande framhållit flera omständigheter, som tala emot förslaget genomförande. Emellertid finner jag i likhet med egnahemsstyrelsen, ladugårdsbyggnadssakkunniga och hushållningssällskapet i Jämtlands län förvaltningsutskott, att förhållandena icke kunna anses så ogynnsamma att förslaget icke skulle vara ekonomiskt försvarligt. Såsom jag förut anfört läser anordningen med gemensam ladugård för flera jordbruk tidigare icke ha blivit närmare prövad. Det torde vara ett allmänt intresse att få till stånd ett försök för att erhålla erfarenhet rörande verkningarna av denna anordning. I regel torde det vara förenat med stora svårigheter att på frivillighetens väg förmå jordbrukarna att sammansluta sig för ifrågavarande ändamål. När därför nu ett på enskilt initiativ väckt förslag föreligger, synes ett försök böra göras. De krav som ställas på statens medverkan äro ej heller av alltför stor omfattning. Enligt egnahemsstyrelsens mening bör staten ställa ett belopp av 45,000 kronor till förfogande för ändamålet, därav 25,000 kronor såsom lån och 20,000 kronor såsom bidrag.

Med hänsyn till det anförda kan jag biträda egnahemsstyrelsens nyssnämnda förslag. Statslånet bör som egnahemsstyrelsen ansett erhålla formen av egnahemslån, som återbetalas och förräntas enligt de för sådana lån gällande bestämmelser. Hela lånet torde emellertid böra amorteras och återbetalningen börja omedelbart efter lånets utbekommande. De förutsättningar som gälla för lån till förvärv av gemensam tillskottsjord kunna i princip tillämpas i förevarande fall. Dock torde såsom egnahemsstyrelsen anfört härutöver vissa ytterligare förbehåll böra göras. Medlem i nu ifrågavarande förening torde icke böra få genom utträde ur föreningen, helt eller med vissa andelar, göra sig fri från ansvar utan att han inbetalar den del av lånebeloppet, som med hänsyn till antalet andelar i föreningen belöper på honom, eller också sätter annan i sitt ställe, som godtages av minst $\frac{3}{4}$ av föreningens samtliga medlemmar. Såsom säkerhet för lånet torde en var medlem till belopp, som icke understiger hans ansvarighet, böra lämna inteckning i sin fastighet, liggande med säkerhet inom 90 procent av fastighetens uppskattade värde.

Den del av statens stöd, som avses få karaktär av bidrag, torde lämpligen böra beviljas i form av premielån. Enligt kungörelsen angående den statliga egnahemsverksamheten är det utmärkande för sådant lån, att det, sedan amorteringsskyldighet inträtt för respektive jordbrukslån, under vart och ett av följande tio år efterskänkes med en tiondel om året — såvitt det ej i särskilt angivna fall återkräves — samt att lånet ej är förenat med ränta. Även den ansvarighet, som gäller för ett sådant lån, bör fördelas mellan medlemmarna i den ifrågavarande föreningen. Säkerhet för denna ansvarighet torde dock ej böra krävas av de särskilda medlemmarna. I stället torde böra godtagas

inteckning med rimligt läge i den fastighet å vilken andelsladugården uppföres eller, där svårigheter skulle möta att ställa sådan säkerhet, annan godtagbar säkerhet.

Den närmare utformningen av lånevillkoren torde, därest riksdagen medger att medel få disponeras på nu angivet sätt, böra fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av egnahemsstyrelsen.

Det synes ock lämpligt, att ifrågavarande verksamhet, åtminstone för en tid framåt, närmare följes av en av Kungl. Maj:t utsedd sakkunnig person, som det bör åligga att avgiva redogörelse för det ekonomiska resultatet av verksamheten. Det bör noga tillses, att kostnaderna för byggnaderna begränsas utan att berättigade fordringar på en tillfredsställande standard efter sättas.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att ett belopp av högst 45,000 kronor må enligt de riktlinjer som av mig i det föregående angivits utlämnas såsom statsunderstöd för anordnande av en gemensam ladugård för vissa fastigheter i Bjärme i Näs socken, Jämtlands län.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan, lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Siv Schiöler.